

ประเด็นและแนวโน้มสิทธิมนุษยชน กฎหมาย จริยธรรม
และจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพในระบบ
สุขภาพชุมชน

อาจารย์กมลภ ถนอมสัตย์

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. จริยธรรมในการ
สร้างเสริมสุขภาพ

2. การพิทักษ์สิทธิของ
ผู้รับบริการในการ
สร้างเสริมสุขภาพ

3. แนวคิดเชิง
จริยธรรมในการ
ปฏิบัติการพยาบาล

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

บอกความหมายและความสำคัญจริยธรรมในการสร้างเสริมสุขภาพได้

1.

อธิบายการพิทักษ์สิทธิของผู้รับบริการในการสร้างเสริมสุขภาพได้

2.

อธิบายแนวคิดเชิงจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาลได้

3.

อภิปรายประเด็นและแนวโน้มสิทธิมนุษยชน กฎหมาย จริยธรรม และจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพในระบบสุขภาพชุมชนได้

4.

จริยธรรมในการสร้างเสริมสุขภาพ

- จริยธรรม หมายถึง กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่บุคคลพึงปฏิบัติ อันเกิดขึ้นจากคุณธรรมภายในตัวผู้ปฏิบัติเอง โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความดีงาม ความสงบสุขต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (กนกวรรณ จันธนะมงคล, 2562)

1. การเคารพความเป็นอิสระ (respect for autonomy)

- ความเป็นอิสระ หรือ เอกสิทธิ์ (autonomy) หมายถึง การมีความเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิในการปกครองตนเอง มีอิสระที่จะเลือกหรือกำหนดการกระทำของตนเองตามสิทธิมนุษยชน
- การยอมรับความเป็นอิสระของผู้รับบริการ โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องเชื่อว่าผู้รับบริการมีความคิดและมีมุมมองของตนเอง สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลของตนเองได้ และบุคคลไม่ได้สูญเสียความเป็นอิสระ

ลักษณะของการตัดสินใจอย่างมีอิสระ ประกอบด้วย

1. การตัดสินใจ
บนพื้นฐาน
ของคุณค่า
และความเชื่อ
ของตน

2. การตัดสินใจ
โดยมีข้อมูลที่
ถูกต้องและ
เพียงพอ

3. การ
ตัดสินใจโดย
อิสระจากการ
ถูกบังคับ

ลักษณะของการกระทำอย่างมีอิสระ ประกอบด้วย

1. การกระทำ
ด้วยความ
ตั้งใจ

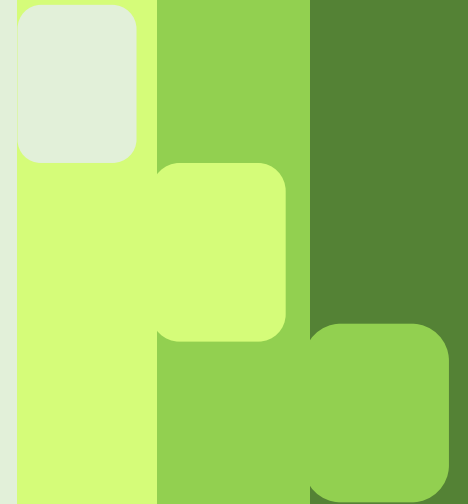

2. การกระทำ
ด้วยความ
เข้าใจ

3. การกระทำ
โดยไม่มี
อิทธิพลใด ๆ
มาควบคุม

ขั้นตอนการเคารพความเป็นอิสระของผู้รับบริการใน
กระบวนการให้ข้อมูลเพื่อขอการยินยอมจากผู้รับบริการ
(informed consent) พยาบาลควรปฏิบัติตามขั้นตอน
ดังนี้

1. การประเมินความสามารถในการตัดสินใจของผู้รับบริการ

- ประเมินปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ ที่สำคัญคือ อายุ ระดับการศึกษา ความเชื่อทางศาสนาทัศนคติต่อความเจ็บป่วย สภาพอารมณ์และจิตใจในขณะนั้น
- ประเมินความสามารถของผู้รับบริการในการเข้าใจข้อมูลที่ได้รับ
- ประเมินความสามารถของผู้รับบริการในการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจ

2. การให้ข้อมูลแก่ผู้รับบริการ ให้ข้อมูลที่เป็นจริงและเพียงพอเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ

- ให้ข้อมูลเมื่อผู้รับบริการมีความพร้อมที่จะฟัง โดยการสื่อสารด้วยท่าทีที่สุภาพ อ่อนโยน และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับระดับความเข้าใจของผู้รับบริการ
- ให้ข้อมูลตามที่ผู้รับบริการต้องการ ภายใต้ขอบเขตหน้าที่ของพยาบาลและเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมกับผู้รับบริการแต่ละคน
- ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการลงนามในแบบแสดงความยินยอม (informed consent form) ก่อนการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ

3. การประเมินความเข้าใจภายหลังการได้รับข้อมูล

- สอบถามความเข้าใจของผู้รับบริการภายหลังการให้ข้อมูล โดยการให้ผู้รับบริการสรุปคำอธิบาย คำแนะนำที่ได้รับ
- ให้ผู้รับบริการซักถามข้อสงสัยและอธิบายซ้ำ หรืออธิบายเพิ่มเติม กรณีที่พบว่าผู้รับบริการยังไม่เข้าใจ

4. การเคารพการตัดสินใจและการกระทำของผู้รับบริการ

- ให้ผู้รับบริการได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเจ็บป่วย และมีส่วนร่วมในการวางแผนการเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ
- ยินยอมให้ผู้รับบริการกระทำตามที่ตัดสินใจภายหลังผู้รับบริการเข้าใจข้อมูลที่ได้รับแล้ว
- เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการปฏิบัติในสิ่งที่คุณรับบริการเชื่อว่าจะส่งผลดีต่อสุขภาพของตน เช่น ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา

5. ให้อิสระกับผู้รับบริการในการตัดสินใจด้วยตนเองในการลงนาม แสดงความยินยอมภายหลังการได้รับข้อมูลที่เพียงพอ

- ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลพึงระมัดระวังการละเมิดความเป็นอิสระส่วนบุคคลของผู้รับบริการ เช่น การปฏิบัติต่อผู้รับบริการเสมือนพยาบาลเป็นผู้ปกครอง (paternalism)

โดยการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งแทนผู้รับบริการ เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่ผู้รับบริการไม่ได้รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง

กรณีเช่นนี้อาจเกิดได้กับผู้รับบริการที่มีความสามารถในการตัดสินใจจำกัด หรือตัดสินใจด้วยตนเองไม่ได้

2. การทำประโยชน์ (beneficence)

2.1 การทำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ประกอบด้วย

- การทำเพื่อป้องกันอันตรายแก่บุคคลอื่น
- การทำเพื่อขจัดอันตรายที่จะเกิดขึ้นออกไป
- การทำเพื่อส่งเสริมให้เกิดในสิ่งที่ดี

2.2 การสมดุลงระหว่างประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับบริการ และอันตรายที่พยาบาลจะได้รับ เนื่องจากพยาบาลมีพันธะหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติการพยาบาลเพื่อประโยชน์ต่อผู้รับบริการ

3. การไม่ทำอันตราย (non-maleficence)

หมายถึง การกระทำที่ไม่นำสิ่งเลวร้าย หรืออันตรายมาสู่บุคคลอื่น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม รวมทั้งการไม่ทำให้ผู้อื่นเสี่ยงต่ออันตราย โดยยึดถือว่าสิ่งที่จะปฏิบัติต่อผู้รับบริการจะต้องไม่ทำให้ผู้รับบริการเป็นอันตรายหรือเกิดผลเสียต่อผู้รับบริการ

4. ความยุติธรรม

หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันและเหมาะสมต่อบุคคลในสิ่งที่บุคคลผู้นั้นมีสิทธิที่ควรได้รับหรือเป็นเจ้าของ อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า “สิ่งที่เท่ากันต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่ากัน สิ่งที่ไม่เท่ากันต้องได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่ากัน” หมายถึงมาตรฐานการดูแลต้องกันแต่เงื่อนไขทางสังคมอาจไม่เท่ากันก็ได้ (Nordhaug, 2017)

5. ความซื่อสัตย์ (fidelity)

- ความซื่อสัตย์ ครอบคลุมถึง การรักษาสัญญา ความซื่อสัตย์ คือ ความซื่อตรง จริ่งใจ ไม่หลอกลวง ไม่ปกปิด ไม่เอาเปรียบผู้รับบริการ และทำในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวพยาบาล (มณี อภานันทิกุล และคณะ, 2557) ความซื่อสัตย์และการรักษาสัญญา ก่อให้เกิดความเชื่อถือและความไว้วางใจ ทำให้เกิดผลดีทางด้านการพยาบาลทั้งแก่พยาบาลและผู้รับบริการ

การปกปิดความลับ (confidentiality)

- การไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นส่วนตัวหรือความลับของผู้รับบริการ ในที่นี้ ความลับของผู้รับบริการ หมายถึง เรื่องราวเกี่ยวกับโรค อาการ และข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้รับบริการซึ่งถือเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคล เป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคล (Scott, 2017) พยาบาลมีส่วนร่วมในการจัดบริการสร้างเสริมสุขภาพ มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงเรื่องของการปกปิดความลับของผู้รับบริการและให้ความคุ้มครองแก่ผู้รับบริการ ของผู้รับบริการ

การปกปิดความลับของผู้รับบริการมีข้อยกเว้น

- เป็นข้อมูลพันหรือหน้าที่ของแพทย์
- ในกรณีที่จำเป็นต้องปกป้องคุ้มครองบุคคลอื่น ๆ ในสังคมให้ปลอดภัย จากโรค
- ในกรณีที่ผู้รับบริการไม่อาจรับผิดชอบหรือตัดสินใจด้วยตนเองได้
- ในกรณีที่อาจเกิดผลกระทบกระเทือนอย่างร้ายแรงต่อความมั่นคงปลอดภัยของ ประเทศชาติ จำเป็นที่จะต้องช่วยดำรงรักษาสังคมและป้องกันผู้บริสุทธิ์คนอื่น ๆ ในสังคม
- ในกรณีที่อาจเกิดผลกระทบกระเทือนอย่างร้ายแรงต่อความมั่นคงปลอดภัยของ ประเทศชาติ

แนวทางการปกป้องความลับของผู้รับบริการ

1. กำหนดกลุ่มผู้รับบริการที่ควรปกป้องความลับ เช่น ผู้รับบริการคดี ผู้รับบริการโรคติดต่อ ผู้รับบริการเอดส์ ผู้ถูกข่มขืน ผู้รับบริการทำแท้ง ผู้รับบริการจิตเวช ฯลฯ

2. การปกปิดความลับของผู้รับบริการขณะปฏิบัติงาน

- ชี้แจงแก่ผู้รับบริการและครอบครัว ให้ทราบความจำเป็นของการให้ข้อมูลแก่ทีมสุขภาพ
- เปิดเผยข้อมูล ชื่อ สกุลของผู้รับบริการต่อทีมสุขภาพ
- ขณะรับ-ส่งเวร หรือประชุมปรึกษาทางการแพทย์เกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นความลับของผู้รับบริการ
- ไม่นำข้อมูลของผู้รับบริการมาพูดคุยสนทนาทั้งในขณะทำงาน
- ไม่ให้ข้อมูลของผู้รับบริการแก่ผู้อื่นทางโทรศัพท์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้รับบริการ
- ไม่รายงานอาการหรือนำเสนอภาพถ่ายให้แพทย์ทำการวินิจฉัย
- หอผู้ป่วยต้องไม่แสดงชื่อ สกุล และการวินิจฉัยโรคของผู้รับบริการ
- ในกรณีบันทึกทางการแพทย์

3. การปกปิดความลับกรณีนำเสนอข้อมูลผู้รับบริการต่อสาธารณะ

- การนำข้อมูลหรือภาพของผู้รับบริการที่รู้จักตัว
- การนำข้อมูลหรือภาพของผู้รับบริการที่ไม่รู้จักตัว
- การให้ข้อมูลหรือภาพของผู้รับบริการแก่สื่อมวลชน
- กรณีมีนักวิจัยต้องการพบผู้รับบริการเพื่อขอความร่วมมือในการเป็นกลุ่มตัวอย่าง
- การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่นำข้อมูลของผู้รับบริการไปใช้

4. การปกป้องความลับของผู้รับบริการที่จัดเก็บ ในระบบคอมพิวเตอร์ของสถานพยาบาล

- พยาบาลผู้มีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของผู้รับบริการ
- ปิดโปรแกรมทุกครั้งภายหลังการลงบันทึก
- จัดวางเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลผู้รับบริการ

5.การกำกับ ติดตาม และการประเมินผลการปฏิบัติ ตามแนวทางการปกปิดความลับของผู้รับบริการ

- อธิบายให้พยาบาลทุกคนเห็นความสำคัญของการปกปิดความลับของผู้รับบริการ
- สังเกตการปฏิบัติของพยาบาลว่าเป็นไปตามแนวทางการปกปิดความลับของผู้รับบริการหรือไม่
- รวบรวมอุบัติการณ์การเปิดเผยความลับของผู้รับบริการ
- จัดระบบยกย่อง ชมเชย ผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทางการปกปิดความลับของผู้รับบริการอย่างเคร่งครัด

7. การบอกความจริง (veracity or truth telling)

- การพูดความจริง ไม่โกหกหรือหลอกลวงผู้อื่น บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับรู้ความจริง ไม่ถูกโกหกหลอกลวงทั้งคำพูดและการกระทำ เช่น ไม่พูดเท็จ ไม่ปลอมแปลงเอกสาร ไม่เขียนบันทึกที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การบอกความจริงเป็นพื้นฐานของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นการสร้างความไว้วางใจ การบอกความจริงกับผู้รับบริการจะส่งผลดีต่อผู้รับบริการ ได้แก่ ช่วยส่งเสริมการปรับตัวของผู้รับบริการ ผู้รับบริการได้รับข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

การพิทักษ์สิทธิของผู้รับบริการในการสร้างเสริมสุขภาพ

- การพิทักษ์สิทธิของผู้รับบริการ หรือ การปกป้องสิทธิของผู้รับบริการ (advocating patients' rights) คือ การช่วยเหลือผู้รับบริการในสิ่งที่ผู้รับบริการไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และต้องการบุคคลที่จะเรียกร้องสิทธิให้ตนเอง หรือเป็นการสนับสนุน และให้ข้อมูลแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถนำไปใช้เป็นทางเลือกและสามารถ ตัดสินใจด้วยตนเองอย่างอิสระตามความปรารถนาของผู้รับบริการ ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมาย สูงสุดที่เป็นการคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง (Sookhak, Bazrafshan, Ahmadi, & Kavi, 2019)

แนวทางการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย

- การสนองตอบต่อสิทธิพื้นฐานที่จะรับบริการด้านสุขภาพตามที่บัญญัติ
- สิทธิที่จะได้รับบริการจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยไม่มีการ
- สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างเพียงพอในบริการด้านสุขภาพ
- ผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลจะต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้รับบริการที่อยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายถึงชีวิต
- ผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลต้องแสดงข้อมูลบ่งชี้ ชื่อ สกุล ตำแหน่งและคุณวุฒิของตนเองแก่ผู้รับบริการ
- บทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลที่สำคัญประการหนึ่งในเรื่อง ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้รับบริการ

แนวทางการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย

- บทบาทของพยาบาลในการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วน เพื่อประกอบการตัดสินใจ ร่วม
- ผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลต้องมีบทบาทในการกำหนดระเบียบขั้นตอน การปฏิบัติ
- ผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลต้องมีบทบาทในการป้องกันการละเมิดสิทธิ ของ ผู้รับบริการ ทั้งในด้านของการปฏิบัติการพยาบาล

แนวคิดเชิงจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล

- มีความรู้เรื่องจริยธรรม มีความเฉลียวฉลาด มีความไว และมีความรับผิดชอบ
- มีความสามารถในการตัดสินใจทางจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาลได้
- พยาบาลต้องเรียนรู้ในการบูรณาการความเชื่อและค่านิยมส่วนบุคคล เข้ากับความ
ความรู้ของแนวคิดเชิงจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล
- การเข้าถึงจริยธรรมและมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งกำหนดจาก
จรรยาบรรณวิชาชีพ

การทำหน้าที่แทน/การพิทักษ์สิทธิ (advocacy)

- หมายถึง การกระทำเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแทนบุคคลผู้ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ อันเนื่องมาจากความเจ็บป่วย เป็นการปกป้องผู้รับบริการเมื่อเห็นว่าอาจเกิดอันตรายจากผู้ให้บริการคนอื่น ๆ โดยการพิทักษ์สิทธินี้รวมถึงครอบครัวและสังคมของผู้รับบริการด้วย หรือหมายถึง การช่วยให้ผู้อื่นได้รับสิทธิที่พึงได้รับสำหรับบุคคลซึ่งไม่สามารถเรียกร้องเพื่อตนเองได้ (Dewey, Holecek, & Sigma Theta Tau, 2018)

รูปแบบการพิทักษ์สิทธิผู้รับบริการของพยาบาลมี 3 แบบ (Grace, 2017) คือ

- การเคารพความเป็นบุคคลของผู้รับบริการ (respect-for-persons model) หมายถึง การให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ของผู้รับบริการ ความเป็นส่วนตัวและทางเลือกของผู้รับบริการ
- การช่วยให้ผู้รับบริการได้ตัดสินใจบนคุณค่าที่ตนเองยึดถือ (values-based decision model) หมายถึง พยาบาลเป็นบุคคลที่ช่วยให้ผู้รับบริการได้ค้นพบความต้องการ สิ่งที่ตนเองสนใจ และค้นพบทางเลือกที่สอดคล้องกับคุณค่าและความเชื่อของตนเอง
- การทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิผู้รับบริการ (rights protection model) หมายถึง การที่พยาบาลปกป้องสิทธิของผู้รับบริการในระบบบริการสุขภาพ

ความรับผิดชอบ (responsibility/ accountability)

- หมายถึง ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ใน จรรยาบรรณวิชาชีพ และมุ่งมั่นตั้งใจต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งมั่นในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้

ความร่วมมือ (cooperation)

- หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังระหว่างพยาบาลกับผู้ร่วมงานทั้งในและนอกวิชาชีพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญคือ ผู้รับบริการได้รับการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพ ความร่วมมือเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้พยาบาลทำงานร่วมกับบุคคลอื่นโดยมีเป้าหมายร่วมกัน

ความเอื้ออาทร (caring)

หมายถึง ความเป็นมิตร เห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน มีการแสดงออกที่อบอุ่น
จริงใจ ห่วงใย เอาใจใส่ และมีน้ำใจต่อกัน (สภาการพยาบาล, 2558)
พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเอื้ออาทรของพยาบาลที่มีต่อผู้รับบริการ มี
คุณค่าต่อสัมพันธภาพระหว่างพยาบาลกับผู้รับบริการ

- การดูแลโดยไม่ทอดทิ้งผู้รับบริการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้รับบริการ
- การให้ความเคารพผู้รับบริการ
- มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้รับบริการ เอาใจเขามาใส่ใจเรา
- ให้ความเป็นกันเองกับผู้รับบริการ

บทสรุป

ในการสร้างเสริมสุขภาพในระบบสุขภาพชุมชน จะใช้หลักจริยธรรมเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมในการดูแลผู้รับบริการ เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการดูแลที่ทีคุณภาพ ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานตามความเหมาะสมของผู้รับบริการแต่ละราย นอกจากนี้ยังใช้หลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติการป้องกันการเกิดประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรมในการดูแลผู้รับบริการด้วย

ขอบคุณ

kamollabhu@webmail.npru.ac.th

